

Սողոմայեցացի — και οὐδὲν ἔχων κοινὸν πρὸς τὰ καταληψίμενα τοὺς ἐν Σιὸδμοῖς κακά.

25. **յոյնն ունի** — ի մէջ անհնարին աղետից — մէսոս τὰς δεινὰς

26. **յոյնն ունի** — այսպէս աղաչէր — οὕτω παρεκάλει.

27. **յոյնն ունի** — արար եւ ասաց — ποιῶν καὶ λέγων.

28. **զհրածիգ կրկնատեղաց բարկութիւն** — Թիւ 327 ձառընտիրը ունի — կրակատեղաց — **յոյնն ունի** — զշարաշար այրումն այն, — τὸ χαλεπὸν ἐμπρησμὸν ἐκείνον.

29. **յոյնն ունի** — եւ բազմաթմանակայ ճրգնութեանց կոչեցան, — και πρὸς μακρότερα κληθόντες σκάμματα.

30. **յոյնն ունի** — տազնապէր եւ դողայր, եւ հարցանէր ասելով. — ἴγωναί καὶ ἔτρεμε, καὶ πείθων προσῆγε λέγων.

31. **առ Տէր** — չիք ի յունին —

32. **ամենեւին** — չիք ի յունին:

33. **զի եւ** — տեսանիցէ, — **յոյնն ունի** — որ ոչ հանդուրժէր զՔրիստոս տեսանել յառաջ քան զփրկութիւն մարդկան, — ὅς οὐδὲ τὸν Χριστὸν ἰδεῖν ἠθέσχετο πρὸ τῆς τῶν ἀνδρῶπων σωτηρίας, **իսկ Թիւ 327 ձառընտիրը ունի** — զի եւ զՔրիստոս անգամ ոչ կարէր տեսանել թէ ոչ նախ զբազմաց փրկութիւն տեսանիցէ,

34. **յոյնն ունի** — բազում համարձակութեամբ, — μετὰ πολλῆς παρηγορίας,

35. **յոյնն ունի** — Եւ յաճախ, — καὶ ... συνεχῶς.

36. **յոյնն ունի** — զնա — αὐτὸν...

37. **յոյնն ունի** — եւ երկարածիգ բանիւք առ նոսա զայրագնի, — καὶ διὰ μακρῶν τῶν λόγων παροξυνόμενον κατ' αὐτῶν.

38. **եւ առ Աստուած բարեխոս լինի**, — չիք ի յունին:

39. **յոյնն ունի** — եւ զայս մանաւանդ, — καὶ τοῦτο μάλιστα.

40. **յոյնն ունի** — բայց այժմ հարկ է սկիզբն տեսնել նոցին նախերգանաց, — τῶς δὲ αὐτῶν ἀναγκαῖον ἀρῆσθαι τὸνπροσπομιών.

ՅՈՒՍԻԿ ԱՔՂ. ՍԻԵՏԻՍԵԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ

ՅԱԿՈԲԻ ԶՐԶՈՐԸ

ԵՒ

Ս. ՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

(Շաբ. Սիւն 1934, էջ 312 էն եւ վերջ)

Քիչ հաւանական է որ Դ. դարու շինուածքը անփնտ անցուցած ըլլայ սամարական երկու ապստամբութիւններն որ ծագեցան, մին Ջենոն կայսեր օրով, 464ին, միւսը Յուստինիանով՝ 529ին. վերջինս շատ փասեց եկեղեցիներուն: Սամարացիները, կը գրէ Սկիւթապոլսեցին Կիրիւզ, պիղոպոսեցին եւ հրդեհեցին հանդիպած եկեղեցիները, կտտանօք մահացուցին ձեռքերին ինկած հաւատացեալները, մօխիւրի վերածեցին բոլոր գիւղերը, մանաւանդ Նէապոլիսի շրջանակին մէջ, ուր վեհագոյն իշխանութիւն մը դործողընդ՝ Յուլիանոս անուն մարդ մը՝ իրենց ցեղէն՝ Թագաւոր հռչակեցին: Այդպիսի գէպքեր իրաւունք չէ՞ն տար Յուդեայ ջրհորի եկեղեցին զնել նուիրակայ այն հինգ եկեղեցիներուն մէջ որ այրեցան Գարիզնի սամարացիներուն կողմէն, եւ կեսարացի Պրոկոպիոսի ըսածին համաձայն, նորոգուեցան Յուստինիանով հրամանով:

Այս վերանորոգութիւնը զիրար կը նշանակուի այն ժամանակին համար՝ որ ատեն Ս. Սոփիա կը կառուցուէր Կ. Պոլսոյ մէջ (532-537) եւ այս ատիւ էր որ, տնվարան կը կարծենք թէ՛ մայրաքաղաքին հոյակապ տաճարը ի նշան երախտագիտութեան, կ'ընդունէր Յուդիի ջրհորին հորապարակ որ յայնհետէ կը պատկերացնէր Ս. Սոփիայի նուիրակայ ջրհորը՝ շրջապատուած իրենց տակնորով որ ի ձեռին կը կրէին Երեքովի չորս փողերը:

Բայց եւ այնպէս առաջին անգամը չէ որ կայսերական խուզարկութիւնները ի շահ Կ. Պոլսոյ եկեղեցիներուն կը յարձակէին Յուդիի գաղտին վրայ. 415ին յանձնաժողով մը պաշտօն ունէր տեղւոյն հողը քրքրել փոքր Թէոդոսին համար հին օրի-

նաց նահապետներուն նշխարները հուսա-
քելու: Կատաղի աշխատանքով մը շատ օ-
րերէ վերջ, քորէ անտուկ մը գտնուեցաւ,
բայց ինչ յուսահատութիւն, պարտապէս
ան: Պեղողներուն առաջին յարատեւու-
թիւնը վարձատրուեցաւ: Փոսէն հանուած
պարտապէս զամբարանին տակ երեցաւ մոր-
մարէ երկրորդ զարմանալի գեղեցկութեամբ
կորսաւ մը՝ որ կը պարունակէր անխախտ
գերեզման մը: Աւելիին պէտք չկար՝ որ-
ջնոցի հաւատարմին թէ՛ Յակոբի որդւոյն՝
Յովսէփի նշխարները գտած էին: Նուիրա-
կան ոսկերտութիւնը կայսեր նուիրակներուն
յանձնուած էին: 15 Հոկտ. 415 ին հանդի-
սուոր փոխադրութեամբ մը անուք Բիւ-
զանդլոսի մայր եկեղեցին տարուեցան քա-
ղաքին պատրիարքին եւ Թորթոյի եպիս-
կոպոսին յիշոցաւ:

Մինայի վանքէն վանականին մը եւ ա-
սորի քահանայի մը վստահութեան վրայ Ս.
Աբրահամի կանոնիդոսի մը կողմէն փո-
խանցուած մանրագլուկ հաստատութիւն
կը գտնէ ոչ միայն Աղեքսանդրիոյ ժամա-
նակագրութեան մէջ, այլ նաեւ սամարա-
կոն ժամանակագրիներէն ալ: Այս գէպ-
քին արձագանքը ըլլալով վերլիններս կ'ա-
ւելցնեն թէ Վսամարացիները յետոյ իր հո-
ղով ծափեցին գերեզմանը եւ Յովսէփին
գերեզմանը անմատչելի ըրին մինչեւ մեր
օրերը: Ինծ կը թուի թէ այս գիշտը որոշ
լուսարանութիւն մը կուտայ յուսահառով-
մէական դամբարաններուն ծագման վրայ եւ
ամէն մարդ կրնայ տեսնել Յակոբի ջրհորին
եկեղեցիին մօտ, Յունաց ցանկապատին
մէջ, եւ ոչ հնուս Պալատայի արբիւրէն:

Թէպէտեւ Սամարացիները 614 ի եւ 636 ի
գրաւումներուն իրենց օժանդակութիւննե-
րը տուին, ո՛ր է լուրջ պատճառ մը չ'ըն-
ծայիր մեզ հաւատարմութեւ Սիւքէմական
եկեղեցիները ծանր փորձերու ենթարկուե-
ցան նոյն պարագաներուն առթիւ: 614 ին,
մոնաւանդ որ գրաւեցին տեղերը յարձակ-
մամբ, ըստ ժամանակներու սովորութեան
համաձայն, շատ տեսակ արհաւիրքներու
պատճառ կուտային: Քաղաքները՝ ուր յաղ-
թանակը առանց ընդդիմութեան ընդունե-
ցան խնայուեցան եւ Պաղեստինի գրաւու-
մէն մինչեւ 627 Շահպարապ զօրապետը
ներողութեան ապացոյցը տուաւ հանդէպ
երկրի ժողովրդեան:

Այլապէս եղաւ այն պարսիկներու մա-
սին որ քրիստոնէութիւնը ընդունեցին,
ինչպէս ցոյց կուտայ պարագան ձիաւոր Ա-
նաստասի՝ զոր մկրտած է Մոսեստոս պատ-
րիարքը անոր ընկերներուն միոյն հետ:
Անաստաս՝ Երուսաղէմի մօտ վանքերուն
միոյն մէջ շատ տարիներ անցընելէ վերջ,
մարտիրոսութեան փափաքը ունեցաւ: Կեօ
սարկա գնաց, նախ այցելեց Լիւդի Ս. Գէ-
որգի սրբավայրը, ճշկտայ Գարիգին լեռը
աղօթելու եւ երկրպագելու համար, մտաւ
հոն գտնուող ուրիշ սրբավայրերը: Գը-
րաւման բանակին իր ընկերներուն ինք-
զինքը ծանօթացնելով, ան ձերբակալուե-
ցաւ եւ Պարսկաստան տարին եւ 627 ին զը-
խտեցին ի Պէթաուօ: Ամենայն հաւանա-
կանութեամբ նորադարձին այցելած սուրբ
վայրերուն վճ պէտք է հաշուել Ս. Ջրհորի
եկեղեցին, միւսնայի այն առնել քանդուած
չէր: Ան նմանապէս անփնաւ մնաց իտա-
մական յաղթութեանց ժամանակ եւ կոն-
գուն կը մնար երբ Նապոլու իր դուռ-
ները բացաւ էմիր Ամրուի 637 ին, ինչպէս
Սեբաստիոն, Լիւդ, Ենպէան եւ Յուպէ:

Արգուլի չգողգորէ 650 ին, Մուսա-
վիան խալիֆային օրով, Յակոբի ջրհորին
խաչածեւ եկեղեցին: Ան նոյնիսկ առիթ ու-
նեցաւ չափելու ջրհորին խորութիւնը եւ,
կը հաշուէ 40 կանդուն: Վիլլիպուտ 723-
726 իր կարգին կ'այցելէ օջրհորի վրայի
եկեղեցին՝ ուր Տէրը չուր ուզեց խմելու:
808 ի պաշտօնական տեղեկագրերի աչքին
նոյն եկեղեցին կը նկատուի օժիմ եկեղե-
ցի մը՝ ուր կը հանգչի Սամարայի սուրբ
կիներ: Նշապուլուս ունէր ուրիշ եկեղեցի-
ներ ալ, եպիսկոպոս մը, կղերիկոս եւ սիւ-
նակեաց մը:

Գ. Ս. ՓՐԿՁԻ ՄԻՋՆԱԿԱՐԵԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

Ուղալիւրներու արշալոյսին կունդուն
չէր մնացած այն եկեղեցին՝ որուն տակ Յա-
կոբի ջրհորը պաշտպանուած էր. ոչ ոք
պիտի զարմանայ եթէ խորհուրդ ունենայ
Մամուն եւ Միթասէմ խալիֆաներու օրով
Նապոլուսի մէջ կատարած փոփոխութեանց
հետեւելու եւ հաշուելու կործանումի գէպ-
քերը 841 ին Ապու Հարապի ապստամբու-
թեամբ եւ Նեկոփոր Փակոսի յաջողութեանց
դէմ խառնակաւ եւ կակազումներով կամ

Հաջեմ խալիֆային մոլեզկին կատաղութեամբ: Սամարացիները ինքզինքնին գովելու բան մը չունեցան Ը-ԺԱ դար Պաղեստինի մէջ տիրող իշխանութենէն: Նաեւ, 1099 ին Երուսաղէմի գրաւման ժամանակ, Նէապոլիս անձնատուր եղաւ Կոստանթնուպոլիս քաղաքին ստացութիւնը: Երբ Դանիէլ ռուս վանականը 1107 ին Պաղատին Ա. էն արտօնուեցաւ իր ճանապարհորդութեան առթիւ ի Տիրեքիա, որուն կ'սպառնար Դամասկոսի էմիրը, կը հասնի Յակոբի գիւղը, կը տեսնէ մեծ և խորունկ ջրհորը որ ունէր զով և ախորժահամ ջուր մը. առանց բան մը ըսելու աչ եկեղեցիին և ոչ ալ անոր աւերակներուն մօտին. վանկի տեղը անողոքելի կերպով մերկացուած էր յօգուտ մերձակայ գիւղին կամ մեծ ճամբաներու իջեանի մը:

Հետեւեալ տարին, Յովսափատի յօթր Տամիի արքայութիւնը կոմա Կառնիէրէն եւ Պաղատին Ա. էն կ'ընդունէր Աքքարէն եւ չըջակայէն տասանորդ գանձելու իրաւունքը. գրաւում մը որ յետոյ նշանակութիւնը ունեցաւ հաստատութիւն մը վանանահայութեան մը այն կալուածին վրայ զոր վանականները ստացած էին թագաւորական շնորհումով. ինչպէս ցոյց կու տան ստորագրութիւնները Յովհաննէսի 1178 ի Աքքարի վանահօր, և Բերնարտտի, 1186 ի Ալեքարի վանահօր: Նաեւ գոյութիւն ունէր Յովհաննէս Յովսափատի արքային, և Եւայի՝ Բեթանիոյ Ս. Ղազարու արքայապետի միջև երկրցս կնքուած համաձայնութիւն մը որ մեզ կը տեղեկացնեն Յակոբի ջրհորին միջինդարեան հաստատութեան մասին:

Պայմանագրութիւնները մը հողերը վարձու կուտայ Պէսէգոր և Թուրքանոս սոսկականներուն որոնցմէ մին Աքքար, և միւսն Պալատի մէջ կը բնակէին, գալով իր ուրիշ բերանացի համաձայնութեան մը յայտնի կ'ըլլայ թէ վանականները պիտի պահպանեն այգի մը Պալատի հողին վրայ. քիչ յառաջ փոխանակուած Աքքարի վերաբերեալ Ս. Փրկիչ մրգաստանին մօտ այս վերջին գիւղի սահմանակից հողամասի մը հետ:

Այս յիշատակարանին ուսումնասիրութիւնը կը հաստատէ թէ 1. Բեթանիոյ կրօ-

նաւորուհիները սեպակահանատէր էին Պալատի գիւղին. 2. Աքքարի հողը Յովսափատի Նոթր Տամի իրր սեպակահանութիւն՝ սահմանակից էր Պալատի հողին Ս. Փրկիչ կոչուած մրգաստանի մը սահմանին վրայ. 3. այս Ս. Փրկիչ տիրողը Յակոբի ջրհորին միջինդարեան եկեղեցիին առունն էր, զոր ընդունած են ռարիշներն ալ: Ասկէ զատ կրնանք հաստատել եթէ երեք կրօնաւորուհիները Յովհաննէս արքայէն Ասքարէն ստացան հողամաս մը՝ նպատակին էր մեծցնել Ս. Փրկիչի կալուածը զոր կը վաշկէին. վասն զի անոնք էին որ յիշեալ եկեղեցիին սպասարկութիւն կը կատարէին: 1172 ին Թէոֆորէք չվկայեր երբ ջրհորի եկեղեցիին վրայ կը խօսի:

Բեթանիոյ արքայարանին Պենետիկանները Յակոբի Ջրհորի քով Պալատի մէջ հաւաքուած էին, իրողութիւնը կը բացատրուի արքունական կալուածին Նէապոլի մէջ երկար ժամանակ Միլիսանդ Թագուհիին ներկայութեամբ: Յուտիթ արքայապետին որ Ս. Փրկիչի մրգաստանին կից գետին մօտին բերանացի դաշինք մը կը կնքէ 1170 ին արքայ Պետրոսին հետ, թագուհիին երիտասարդ փոքր քոյրն է, որուն ի նպաստ յիշեալ 1143 ին հաստատած էր Բեթանիոյ արքայարանը Ղազարու գերեզմանի սրբավայրին հովանիին տակ:

Վերեւ ցոյց տրուած պայմանագրութեան համաձայն, Յուտիթ՝ յանուն իր համայնքին, արդէն կալուածները ստացած էր Պալատի մէջ, իրաց վիճակ մը որ անտուրակոյս 1161 էն առաջ տեղի ունեցած էր. այսինքն Միլիսանդի մահուան ժամանակ:

1162 ին մայր թագուհին կերպով մը նապուստ տարագրուած է իր որդւոյն Պաղատին Գ. ին հետ ունեցած խնդրոց պատճառաւ. և ան առիթ ունեցած էր Սամառական սրբավայրին իրր մասնակի կցել Բեթանիոյ արքայարանը որ կը վերաբերէր Երուսաղէմի գահին զոր այլեւ կը փափուքէին հանել անոր իշխանութենէն:

Այս պարագան կը տանի մեզ բառ մը ըսել հիմնարկութեան մասին Եկեղեցիին անոր զոր Սիւքարի մարդիկ աւետարանական զրուագէ վերջ, աշխարհի փրկիչ յայտարարեցին (Յովն. Գ. 42): Եկեղեցին գոյութիւն ունէր մինչև 1154: Այս թուականին, վերջապէս, Իպն Իսրիս Շէրիֆը

իր աշխարհագրութեան մէջ կը գնէր այն տեղեկութիւնը զոր իրեն կը բերէր Սիկիլիոյ թագաւոր Ռոմէր Բ. ի նուիրականերէն մին, որուն համար ան կը գրէր՝ «Նապոլեօն Սամարացիներուն քաղաքն է: Հոն կը գտնուի Յակոբի կողմէն փորուած ջրհորը, ուր Տէրը նստաւ, Սամարացի կնոջ մէն խմելու ջուր ուզելով: Հոն կայ այսօր վերաշինուած զեղեցիկ եկեղեցի մը»: Տեղեկութիւնը նոր թուականի գործ կրնայ նկատուիլ. վասն զի կը տեսնուի որ Իտիլիայ կը յիշատակէ Ասկազոնի առումը Պաղատին Գ. ձեռքով, որ տեղի ունեցած է 20 Օգոստ. 1153:

Աւելի մեծ ճշգրտի պէտք կո՞նք: Կը հայթայթուի ան 1150 ին, պատրաստուած *Traité des Distances des Lieux saints* հրատարակութեամբ ուր կը կարգադրէ նուիրուած ծանօթագրութեամբ ա՛յն դայտին՝ ուր կը գտնուի Յակոբի աղբիւրը, որ սակայն ջրհոր մ'է և ունի հետեւեալ թանկազին խօսքը, ուր այժմ չիմուած է եկեղեցի: Ս. Փրկիչը ուրեմն Ս. Գերեզմանի նուիրագործութեան յետոյ անխլապէս շինուած է, ԺԲ. դարու կիսուն, ժամանակաշրջան մը երբ լատին թագաւորութիւնը մեծ դարգացում ունէր հաստատուն և իմաստուն կառավարութեամբը Մեղիսանցի որ կը գլխավորէր աւատական շփութեանց՝ որոնք պատճառներ էին երկպառակութեան եւ տարաբնուութեան: Սամարացի կնոջ յիշատակին համակրութեամբ լեցուած շէնքի մը այս վերաշինութեան մէջ թագուհիին միջամտութիւնը յանգցնու թիւն մը չէ: Աւելի լայն տեղեկութիւններ կը պահուին Բեթանիոյ Ս. Ղազար արքայաբանին դիւանատան կոստատեան պատճառաւ, այն վանական հաստատութիւնը որուն վրայ խօսքս եղանք, կարեւոր վկայութիւնով մը կը հաստատէ այս կարծիքը:

Նոր իսլամական ալիքը դարձեալ ուղղեց սուրբ երկիրը, Ս. Փրկիչի եկեղեցին երկու դար ևս կանգուն չմնաց, ալիքներէ կրծուած կղզեկան այն կամայնքները որ կը լեցնեն Յամակուսդայի միայնութիւնը: ԺԵ. դարը տապալեց զանկաւ, շինուածանիւթիւրը շահագործելու համար. կան բաւական հեռքեր որոնց միջոցաւ երկու հարիւր տարի յետոյ կարելի կ'ըլլայ դատել եկե-

ղեցիին և վանքին կառուցուածքին գերագանցութիւնը: Աւերակներու տեղին տակ կը պահպանուի այն ընդերկրեայ սեղանը (crypte) ուր յոյն կղերէն ոմանք երբեմն կը սպրտէին պատարագելու ջրհորի բերանին մերձակայ սեղանին վրայ: Հոն մանկուհի համար կը հանեն այն մեծ քարերը որ կը փակեն անոր ծակը, և, ինչպէս 1659 ին D'Arvieux ասպետը կը նօթագրէ, «կ'իջնեն կամարակապ փոքր նկուզի մը մէջ ուր կը գտնուի բերանը ջրհորին որ տակաւին ծածկուած է ուրիշ քարով մը, կ'երևի որ հին դարերէն լաւ շինուած է, նեղ բարձր, լայն ստորոտէն և ունի 12-15 կանգուն խորութիւն մինչև ջուրին մակերեսը»: Դուրսը, «իբր նշան կ'երևին միայն չորս սլաներ որ տակաւին կանգուն են, շուրջը բազմաթիւ և զեղեցիկ ձիթենիի ծառերով»:

Յունական Պատրիարքարանը Յակոբի դայտին 1860 ին տիրանալով բազմաթիւ արգելքներով կրցաւ ձեռնարկել պեղումներու և մաքրելու համար ընդերկրեայ սեղանը, սլաներու հիմերը, կողանիները և եկեղեցիին սարահարթումները:

Առանց այս աշխատութեան, որ կ'ամբողջացնեն հին նկարագրութեանց պակասը. միջինդարեան շինուածքին վրայ խիստ անկատար դադափար մը պիտի ունենայինք: ԺԲ. դարու նկարագրութեան միակ նախագիծը Թէոդորիքինն է (1172)...

Իրականին մէջ, ընդերկրեայ սեղանը ջրհորին հետ ամբողջութեամբ կը գտնուէր կողակին դասին տակ, հոն կ'իջնէին սանդուխներով որոնց դռները կերպով մը սեղանին առջև դրուած՝ տարածմօքէն կ'արգարացնէին ուխտաւորին բացատրութիւնը: D'Arvieux մեծ ճանչցածներէն միակն է որ ծանօթագրած է տրամագծով տարբերութիւնը որ կայ ջրհորի բերանին և հատանշուած (appareillée) փողածելին շինութեան միջև: Միջինդարեան եկեղեցիին դուռը երկար ժամանակէ ի վեր կորսուած է, կարելի է որ ԺԵ. դարուն, շինուածանիւթերու և զարդանքներուն կողպուտով ժամանակի յօգուտ նապուսի, բոլոր նիւթերը տարուեցան արեւելեան բակի պատին համար մեծ մկկիթին՝ ուր մենք տեսանք զանոնք 1928 ին, թուական մը՝ երբ քանդուեցան անոնք եւ զիլուեցան փողոցի երկայնքին: Յիշատակարանին մասնագի-

տական քննութեան կը վերաբերի ստուգելու այս կարծիքը:

ԺԹ. դարուն, ընդերկրեայ սեղանին և ջրհորի վիճակի տեղեկութիւնը աւելի սեղմ եւ մանրակրկիտ քննութիւնները 1893 ին սկսուած եկեղեցիին հողերու պարպումի մասին տեղեկագիրներ ունին: Այն ատենէն սկսեալ ընդերկրեայ սեղանը նորոգուած է և սկսան շինել միջինդարեան շինուածքը տնտրապատ ոճով մը որ, բարեխտաբար, յարգած է ԺԲ. գորու յատակագրի: ՄԻՐՏԻՉ եղ. ԱՂԱԽՈՒՆԻ:

Ն Ի Ի Թ Ե Ր

ՊՈՒԼԿԱՐԱՅՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

(Շաբ. Սիոն 1934, էջ 187 էն)

Այսքան թռնուկայի եկեղեցւոյն վրայօք: Ստորեւ կուտամ ցանկը իմ 1931 ին հոն գտած հայ տապանագիրներուն:

1. Բարձրաքանդակ, մարմար կատարեալ վիճակի մէջ, իբր սանդուխի քար գործածուած.

Այս է տապան հանգ
բսեան մահեսի
Գրիգորի դուստր
Վառվառին որ հանգեա
ւ ի Տր. ՌձՁԸ (1739)

Այս տապանագիրը հրատարակուած է բայց թուականը կը նշանակուի ՌձՄԸ (1709) (1):

2. Հին տաճարի աւերակի քարերէն, խորաքանդակ.

Այս է տապան եւ հանգստան
գեաքաղ յեղմամբս (?) մահ
եսի խաչիկին որ հանգեա (ի Տր.)
քվն ՌձՀԸ (1729) ին

3. Նոյնպէս.

Այս է տապան հան
գստան Պուխո
ւքեցի Մարգանի որդ
ի Թադոսին որ հանգե
աւ քվին
ՌձՀ (1721) ին

Այս է տապան հան
գիստան Պուխ
րուքեցի Գրիգոր
ի որդի Մելիսեդ
ին որ հանգեա ի
քվին Ռձ
ՀԹ (1730) ին

4. Նոյնպէս տապանաքար մը որմէ փոքր ջրաւաղան մը շինուած է պարտէզին մէջ, անարուեստ կերպով, և որուն վրայ կայ հայ արձանագրութիւն մը սա թուականաւ.

Ռձ (?)

5. Նոյնպէս, կոշտ գրով սղագրեալ տապանագիր.

Այս է տապան հան (գտեալն)

Մղնեցի Եր. Պողոսի
որդի Եր. Յարութիւն որ
հանգեա ի Քս.

քվ. ՌձՄԱ (1702) ին

Այս տապանագիրը հրատարակուած է միայն թուականը ՌձՄ (1701) նշանակուած է (2):

6. Գեղեցիկ և բարձրաքանդակ մարմար տապան.

Շունչ մարտնակն ի հող եղծայ
որով եղի ի նոյն դարձայ
որդի կոչիս Եր. Յոհաննի
հեղ մահեսի Մկրտումի
որ ի յերկեհն Արեւելցի
ի հաղաքին Շոռոքեցի
բարեպետոսն առն ի խանի
վարուքն պարկեա եւ գովելի
որք հանդիպի սոյն տապանի
ի իրերան տու գողորմիս
Թ. ՌՄԼԸ (1789) Յունվարի 2 (6) ին

Այս տապանագիրն ալ հրատարակուած է, քիչ ինչ տարբերութեամբ (3):

7. Հին աւերակի քարի վրայ տարբեր երեք տապանագիրք.

Այս է տապան եւ հ այս է տապան հանգ
անգստան ստան

Գեաքաղ յեղմամբս Մա Եր. որդի
րգիսի որդի Մասո Աղապեկին որ հ
ւրին որ հանգեա անգեա ի Քս.
ի Քս. քվն ՌձՀԲ (1723) քվն ՌձՀԲ (1723)

8. Նոյնպէս հին քար.

Այս է տապան հանգս
տան Շեմաքաղցի Սամվիլի
որդի մահեսի Ջազարիսին որ
հանգեա ի քվին ՌձՁ (1731)
ին

9. Խոշոր մետրոպեան երկաթագիր, խորաքանդակ.

Շոռոքցի
Եր. Յոհաննի

(1) Բազմավէպ, «Թռնուկայի Անհետացած Հայ Գաղութէն Նշխարներ»: Հաւաքեց՝ Ս. Տէրտէրեան. 1931, էջ 536:

(2) Նոյն, 1932, էջ 116: (3) Նոյն, 1932, էջ 116: